

JUSTIITSMINISTEERIUM

Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 13.05.2020
Meie 08.06.2020

nr 5-20-5/2
nr 10-3/3184

Justiitsministri arvamus põhiseaduslikkuse järelvalve asjas nr 5-20-5

1. Asjaolud ja menetluse käik

1.1. 07.01.2020 otsusega kriminaalasjas nr 1-19-1175 tegi Viru Maakohus otsuse, milles mõistis süüdistatava KarS § 422 lg 2 p 1 ja KarS § 423² järgi süüdi selles, et ta põhjustas joobeseisundis isikule otsa sõites tema surma ning põgenes seejärel sündmuskohalt. Viru Maakohus karistas süüdistatavat KarS § 422 lg 2 p 1 järgi 5 aasta pikkuse vangistusega ning KarS § 423² järgi 2 aastase vangistusega. KarS § 64 lg 1 alusel luges kohus kergema karistuse kaetuks raskemaga ja mõistis süüdistatavale 5-aastase liitvangistuse. Lisakaristusena võttis kohus süüdistatavalt KarS § 50 lg 3 alusel 2 aastaks ära mootorsõiduki juhtimise õiguse.

1.2. Maakohtu otsuse peale esitasid apellatsiooni prokuratuur ja kaitsja. Prokuratuur taotles süüdistatava karistamist 8-aastase vangistusega. Kaitsja leidis, et süüdistatav tuleks KarS § 423² järgi õigeks mõista ning süüdi tunnistada KarS § 422 lg 1 järgi.

1.3. Ringkonnakohus avaldas menetluses pooltele, et tal tekkis kahtlus KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäära põhiseaduspärasuse osas ja päris pooltelt nende seisukohta.

1.4. Prokuratuur leidis, et KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäär on põhiseaduspärane. KarS § 422 lg 2 p-s 1 kirjeldatud tegu on oma raskusastmelt sarnane KarS § 118 lg 1 p-s 7 nimetatuga – ja KarS § 118 lg 1 p 7 sätestab 4 kuni 12 aastase vangistuse. Asjasse ei puutu KarS § 117, sest see norm eeldab ettevaatamatust mitte üksnes tagajärje, aga ka teo osas.

1.5. Kaitsja hinnangul eksib KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäär põhiseaduse vastu, kuivõrd see on liiga range.

1.6. 08.05.2020 Tartu Ringkonnakohtu otsusega nr 1-19-1175 tunnistati KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioon põhiseadusega vastuolus olevaks ja edastada sellest tulenevalt otsus Riigikohtule. Ühtlasi otsustas ringkonnakohus teha uue otsuse, millega jättis süüdistatava süüdimõistmise muutmata, kuid karistas teda KarS § 422 lg 2 p 1 järgi 4 aasta 6 kuuse vangistusega.

1.7. 13.05.2020 edastas Riigikohus Justiitsministrile Tartu Ringkonnakohtu otsuse ning palus esitada 8. juuniks 2020 Riigikohtule arvamus ringkonnakohtu poolt põhiseaduse vastaseks tunnistatud normi põhiseaduspärasuse kohta.

2. Põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistatud säte

Karistuseseadustiku § 422 lg 2 p 1

„§ 422. Sõidukijuhi poolt liiklusnõuete ja sõiduki käitusnõuete rikkumine

(1) Mootor-, õhu- või veesõiduki, maastikusõiduki või trammi või raudteeveeremi juhi poolt liiklus- või käitusnõuete rikkumise eest, kui sellega on ettevaatamatusest tekitatud inimesele raske tervisekahjustus või põhjustatud inimese surm, –

[...]

(2) Sama teo eest, kui:

1) see on toime pandud joobeseisundis või

[...], –

karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.“

3. Justiitsministri seisukoht

3.1. Justiitsminister on seisukohal, et Tartu Ringkonnakohtu taotlus tuleks jätta läbi vaatamata, sest KarS § 422 lg 2 p 1 ei ole asjassepuutuv säte PSJKS § 14 lg 2 mõttes (I). Justiitsminister esitab siiski seisukoha ka juhuks, kui Riigikohus peab sätet asjassepuutuvaks ning vaatab taotluse sisuliselt läbi. Sellisel juhul leiab justiitsminister, et KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioon on põhiseadusega kooskõlas ning Tartu Ringkonnakohtu taotlus tuleks jätta rahuldamata (II).

I

3.2. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema vaidluse lahendamisel asjassepuutuv (PSJKS § 14 lg 2). Asjassepuutuvuse hindamisel on määrav, kas põhiseaduse vastaseks tunnistatud säte oli kohtuasja lahendamiseks otsustava tähtsusega. Säte on otsustava tähtsusega siis, kui kohus peaks asja lahendades seaduse põhiseadusele mittevastavuse korral otsustama teisiti kui selle põhiseadusele vastavuse korral. Karistusseadustiku eriosa normi sanktsioon on konkreetse normikontrolli korras algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menettluses asjassepuutuv juhul, kui selles ettenähtud karistust tuleks süüdistatava suhtes sanktsiooni põhiseaduspärasuse korral kohaldada. PS § 23 lg-s 1 sätestatud karistusõiguse seaduslikkuse põhimõttest tulenevalt saab aga mistahes eriosa normi sanktsioonis ettenähtud karistuse kohaldamine kõne alla tulla vaid juhul, kui süüdistatav on pannud toime sama normi dispositioonis kirjeldatud kuriteo. Karistusseadustiku eriosa normide sanktsioonides ettenähtud karistumäärade põhiseaduspärasuse vaidluse asjades tuleb normi asjassepuutuvuse kontrollimisel arvestada ka sellega, et karistusseadustiku üldosa sätted avardavad kohtuniku otsustusulatust, mh süüdlase karistamisel. Karistusseadustiku eriosa paragrahvis või selle lõikes ettenähtud karistuse põhiseadusele vastavust saab kontrollida üksnes juhul, kui kriminaalasjas ei saa kohaldada mõnda üldosas sätestatud leevendavat regulatsiooni, mis näeb ette võimaluse mõista sanktsiooni alammääras sätestatud kergem karistus ja mille kohaldamisel mõistetav karistus oleks kohtu hinnangul õige.¹

3.3. Süüdistatava kaitsja on apellatsioonkaebuses esitanud seisukoha, mille kohaselt tuleks süüdistatava tegu subsumeerida KarS § 422 lg 1 järgi. Kui kaitsja sellekohane taotlus osutunuks edukaks, oleks sanktsioonimääraks kuni viieaastane vangistus. Ringkonnakohus leidis aga, et süüdistatavale ette heidetud tegu on õigesti kvalifitseeritud KarS § 422 lg 2 p 1 järgi. Pidades silmas, et lõpliku otsuse süüdistatava süüküsimuses langetab kohus, lähtub justiitsminister käesolevas arvamuses eeldusest, et maa- ja ringkonnakohus on faktilised asjaolud tuvastanud veatult. Otsuses tuvastatuks loetud faktiliste asjaolud täidavad ka justiitsministri arvates KarS § 422 lg 2 p-s 1 sätestatud kuriteokoosseisu ning justiitsministri hinnangul ei esine ka võimalusi karistusseadustiku üldosas sätestatud karistust leevendavate regulatsioonide kohaldamiseks.

3.4. KarS § 422 lg 2 p-s 1 sätestatud teo eest on ette nähtud karistuseks kolme- kuni kaheteistaastane vangistus. Ringkonnakohus karistas süüdistatavat KarS § 422 lg 2 p-s 1 sätestatud kuriteo toimepanemise eest 4 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistusega. Seega mõistis ringkonnakohus karistuse seaduses sätestatud sanktsioonimääras. Tegemist on selge erisusega seni ainsast põhiseaduslikkuse järelevalve asjast, milles kuriteo eest ette nähtud sanktsioon põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistati. Viimati nimetatud juhul pidas kohus põhiseadusega vastuolus olevaks just sanktsiooni alammäära.²

3.5. Kõnesoleval juhul on Tartu Ringkonnakohtu taotluse lubatavuse puhul sõlmküsimuseks see, kas kohus saanuks süüdistatavat karistada 4 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistusega ka sanktsiooni põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamata või mitte. Ringkonnakohus käsitles seda küsimust oma otsuse punktis 166 ning vastas eitavalt. Kokkuvõtvalt leidis ringkonnakohus, et see tähendaks

¹ RKPSJKo 23.09.2015, nr 3-4-1-13-15, p 24-25, 30.

² RKPSJKo 23.09.2015, nr 3-4-1-13-15.

KarS § 56 lg-s 1 ja selle rakenduspraktikas väljendatud seisukohtade eiramist. Justiitsminister selle seisukohaga ei nõustu.

3.5.1. Riigikohtu järjepidev praktika nõuab, et karistuse mõistmisel tuleb lähtepunktiks võtta karistusseadustiku eriosa normi sanktsiooni keskmine määr, millele järgneb konkreetset juhul toimepanija süü suurusele vastava karistuse määra leidmine.³ Seda põhimõtet on käsitanud ka ringkonnakohus, leides et keskmisest määrast lähtudes peaks süüdistatavat karistama 11-aastase vangistusega. Jaatades aga õiguskirjanduses välja pakutud põhimõtet, mille kohaselt tuleks karistuse mõistmisel aluseks võtta alumisele kolmandikule vastav määr, võiks sobiv olla 8 aastane või natuke pikem vangistus (otsuse p 136).

3.5.2. Justiitsministri arvates vastab sanktsiooni keskmisest määrast lähtumise põhimõte seadusandja arusaamale kuriteokoosseisust kui tüüpilisest ebaõigusest. Samas on Riigikohus varasemalt asunud seisukohale, mille kohaselt põhiseadus ei keela seadusandjal sama õigushüve erineva intensiivsusega rikkuvate tegude koondamist ühte eriosa sättesse (teokoosseisu), tingimusel et selle sanktsioon võimaldab kohtul igal üksikjuhtumil mõista süüdlasele tema teosüüle vastava (proportsionaalse) karistuse.⁴ Avara karistusraamiga koosseisu puhul, mis hõlmab erineva intensiivsusega käitumisakte, ei pruugi siiski sanktsiooni keskmäär (või alumine kolmandik) alati osutada põhjendatud lähtekohaks.

3.5.3. Olukorras, kus seadusandja on hõlmanud ühe kuriteokoosseisuga erineva ebaõigussisuga tegusid, ei ole justiitsministri arvates välistatud karistuse mõistmisel võtta aluseks ka sanktsiooni keskmisest või isegi ühest kolmandikust madalamat määra. Sageli kitsendab üht ja sama õigushüve erineva intensiivsusega ründava teo karistusraame seadusandja läbi privilegeerivate ja kvalifitseerivate koosseisude. Näiteks on seadusandja leidnud, et ilma kvalifitseerivate tunnusteta toime pandud tapmise (KarS § 113 lg 1) eest tuleks isikut karistada kuue- kuni viieteistaastase vangistusega (st sanktsiooni keskmine määr on 10 aasta ja 6 kuu pikkune vangistus). Kvalifitseerivate asjaolude esinemisel on tegemist mõrvaga (KarS § 114 lg 1), mille karistusraam näeb ette kaheksa- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistuse (tähtajalise vangistuse keskmine määr on 14-aastane vangistus). Teoreetiliselt on mõeldav, et seadusandja loobuks tapmise põhi- ja kvalifitseeritud koosseisu eristamisest ning sätestaks karistuse ühes kuriteokoosseisus nähes karistusraamiks ette kuue- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistuse (tähtajalise vangistuse keskmine määr oleks 13-aastane vangistus). Lähenedes sel juhul sanktsioonimäärade rangelt matemaatiliselt, tuleks leida, et seadusandja soovis nn „keskmise tapmise“ eest mõistetavat karistust tõsta, sest sanktsioonimäärade keskmine tõusis. See eeldus ei pruugi aga seadusandja tegelikku soovi õigesti peegeldada. Justiitsminister märgib, et KarS sätestab mitmeid kuriteokoosseise, mille sanktsioonimäärad on avarad ja võimaldavad arvesse võtta konkreetse teo asjaolusid (nt KarS § 200 lg 1, KarS § 184 lg 2 jne).⁵

3.5.4. KarS § 422 lg 2 sanktsiooniks on kolme- kuni kaheteistaastane vangistus ning kõnesolev lõige tuleb kohaldamisele juhul, kui sõidukijuht on liiklus- või käitunudõuete rikkumisega ettevaatamatusest tekitanud inimesele raske tervisekahjustuse või põhjustanud tema surma ning kui tegu pandi toime joobeseisundis või kui sellega põhjustati kahe või enama inimese surm. Selle esmapilgul võrdlemisi avara sanktsiooniraami sisse peavad seega mahtuma äärmiselt erineva ebaõigussisuga teod. Näiteks kohalduks KarS § 422 lg-s 2 sätestatud sanktsiooniraam nii juhul, kui joobes sõidukijuht tekitab kaasreisijale raske tervisekahjustuse, millest kaasreisija täielikult paraneb kui ka juhul, mil joobes bussijuhi hoolimatu käitumise tõttu sureb bussitais inimesi.

3.6. Kokkuvõtvalt leiab justiitsminister, et KarS § 422 lg 2 hõlmab erineva ebaõigussisuga tegusid ning sanktsioonimäärana sätestatud kolme- kuni kaheteistaastane vangistus annab kohtule ulatusliku kaalutlusruumi toimepanija süüle vastava karistuse mõistmiseks. See kaalutlusruum ei ole KarS § 56 lg 1 rakenduspraktikast sellisel viisil piiratud nagu leiab ringkonnakohus. Süüdistatavale mõistetud 4 aasta ja 6 kuu pikkune vangistus jääb KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäärade raamidesse, mistõttu ei

³ Nt RKKKo 03.04.2020, nr 1-18-2232, p 71.

⁴ RKPSJKo 23.09.2015, nr 3-4-1-13-15, p 47.

⁵ Justiitsminister mõnab, et avarad sanktsiooniraamid annavad küll kohtule võimalikult suure vabaduse õiglase karistuse mõistmiseks, kuid need ei pruugi alati olla PS § 23 lg-s 1 sätestatud karistusõiguse määratletuse põhimõtte valguses soovitatavad või isegi lubatavad. PS § 23 lg-st 1 ei tulene üksnes õigus nõuda, et karistatava teo kirjeldus on selgelt määratletud, vaid mõistlikult prognoositav peaks olema ka kohaldatav karistus.

pidanud kohus asja lahendades seaduse põhiseadusele mittevastavuse korral otsustama teisiti kui selle põhiseadusele vastavuse korral. Eeltoodust tulenevalt ei olnud KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäär kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv PSJKS § 14 lg 2 mõttes ning Tartu Ringkonnakohtu taotlus tuleks jätta läbi vaatamata.

II

3.7. Tartu Ringkonnakohtus leidis, et KarS § 422 lg 2 p-s 1 sätestatud sanktsioonimäärana ette nähtud kolme- kuni kaheteistaastane vangistus on süüdistatavale etteheidetava teo kontekstis ebaproportsionaalselt range ning vastuolus vabaduspõhiõiguse (PS § 20 lg 2 p 1), õigusloome võrdsuse põhimõtte (PS § 12 lg 1) ning süü põhimõttega (PS § 10 ja § 11). Oma argumentatsiooniga tugineb ringkonnakohtus paljuski sätte sanktsioonimäärade võrdlusele teiste süüteoüksuste (KarS §-d 113 lg 1, 117 lg 1 ja 422 lg 1) sanktsioonimääradega. Justiitsminister sellega ei nõustu.

3.8. Riigikohus on leidnud, et karistusõiguslike sanktsioonide kehtestamine on seadusandja ainupädevuses ja süüteo vastava karistuse määramisel (karistusraamid) on seadusandjal suur otsustamisvabadus. Karistusmäärad põhinevad ühiskonnas omaksvõetud väärtushinnangutel, mille väljendamiseks on pädev just seadusandlik võim. Samuti on parlamendil sel viisil võimalik kujundada riigi karistuspoliitikat ja mõjutada kuritegelikku käitumist Võimude lahususe põhimõttest tuleneb, et kohtud ei saa seadusandja asemel abstraktsetest karistuspoliitilistest eesmärkidest lähtudes asuda ise sanktsioonisüsteemi kujundama. Seadusandja avar otsustusruum ei välista aga kohtute pädevust hinnata karistusõiguse normi, sh sanktsiooni kooskõla põhiseadusega (PS § 152).⁶ Karistuse raskuse määravad süü ulatus ning eri- ja üldpreventiivsed vajadused. Teisisõnu peab karistus vastama toimepandud teo ebaõigusele, mõjutama isikut edaspidi rikkumistest hoiduma ning kaitsma õiguskorda.⁷

3.9. Ringkonnakohtus ei ole kahtluse alla seadnud KarS § 422 lg 2 sanktsiooni legitiimset eesmärki. KarS § 422 kaitseb õigushüvena elu ja tervist.⁸ Õiguskorra kaitsmise huvides on sätestada kuriteokaristus tahtliku elu ja tervise kahjustamise kõrval ka ettevaatamatusest surma või raske tervisekahjustuse tekitamise eest. Ei ole ka kahtlust selles, et ainuüksi sõiduki juhtimisega joores seisundis kaasneb sedavõrd kõrge oht, et see väärivad kuriteokaristust sõltumata raskete tagajärgede saabumisest (KarS § 424).⁹ Sealjuures on just joores sõidukijuhtimine Eesti kõrval ka mitmes Euroopa riigis eraldiseisvalt karistatav tegu, samas mitte näiteks muud joores seisundiga kaasnevad abstraktsed ohuolukorrad (nt joores ehitusel töötamine vmt). Joores juhtimise eraldi käsitlemine võrreldes muude ohuolukordade loomisega viitab justiitsministri arvates ka seadusandja arusaamale, et joores juhtimine on eriti taunimisväärne ja ohtlik tegevus, mille korral nõuavad õiguskorra kaitsmise huvid tugevamat karistusõiguslikku reaktsiooni.

3.10. Sanktsiooni põhiseadusvastasuse tuvastamisel tugines ringkonnakohtus sanktsioonimäärade võrdlusele teiste süüteoüksuste (KarS §-d 113 lg 1, 117 lg 1 ja 422 lg 1) sanktsioonimääradega.

3.10.1. Justiitsminister ei nõustu ringkonnakohtu otsuse punktis 151 esitatud hinnanguga, et KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioon eksib süü põhimõtte vastu, sest selle sanktsioonimäär (3-12 aastat vangistust) on liiga lähedal KarS § 113 lg 1 sanktsioonimääradele (6-15 aastat vangistust). Sarnaselt KarS §-s 113 sätestatud tapmise koosseisule kaitseb KarS § 422 inimese tervist ja elu, mis on kõige olulisemad õigushüved ning mis vajavad ühtlasi kõige tugevamat kaitset. Sellest tulenevalt on ka mõistetav, miks seadusandja on ka § 422 lg-le 2 kehtestanud võrdlemisi laia ning kõrge ülemmääraga sanktsioonivahemiku. On loogiline, et elu ja tervise vastu suunatud süüteo eest mõistetav karistus peab olema rangem, kui näiteks mõne varavastase süüteo toimepanemise eest mõistetav karistus. Võrreldes konkreetsetel §-i 113 ja § 422 lg 2 p-i 1, nõustub Justiitsministeerium ringkonnakohtu poolt samu sätteid võrreldes tehtud märkusega, mille kohaselt tuleb sanktsioonimäärade kehtestamisel selgelt eristada tahtlikke tegusid ettevaatamatusdeliktidest. Justiitsministeeriumi hinnangul on seadusandja selle põhimõttega ka arvestanud, kuna KarS § 422 lg 2 p 1 karistuse alammäär on KarS § 113 lg-s 1 sätestatud vangistuse alammäärast kaks korda madalam (vastavalt kolm ja kuus aastat). Lisaks on tahtliku tapmise sanktsiooni ülemmäär kolme aasta võrra kõrgem. Kuna sätete võrdluses

⁶ RKPSJKo 23.09.2015, nr 3-4-1-13-15, p 41.

⁷ RKÜKo 27.06.2005, nr 3-4-1-2-05, p 57.

⁸ RKKKm 11.04.2011, nr 3-1-1-97-10, p 19.

⁹ Vt nt RKKKo p 9-10, milles peeti 2-aastast vangistust KarS §-s 424 sätestatud kuriteo eest põhjendatuks (võrdluseks on KarS § 117 lg 1 sanktsiooni ülemmäär 3-aastane vangistus).

nähtub selge vahe nii sanktsioonide alam- kui ülemmäärades, on KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäärad võrreldes KarS § 113 sanktsioonimääradega proportsionaalses suhtes.

3.10.2. Võrdlus KarS § 117 lg-s 1 sätestatud ettevaatamatusest surma põhjustamise koosseisu sanktsioonimääradega on kohane, kuivõrd mõlemad sätted sanktsioneerivad surma põhjustamise ettevaatamatusest. Vahetegu seisneb aga surma põhjustamise konkreetsetes viisid (KarS § 422 lg 2 p 1 puhul mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis). Vaatamata kaitstavate hüvede kattumisele on KarS § 117 sanktsioonimäär oluliselt madalam (kuni kolm aastat vangistust). Justiitsministeerium mõnab, et kahe sätte sanktsioonide vahe on märgatav, kuid selline erisus on Riigikohtu üldkogu poolt väljendatud ning käesoleva vastuse punktis 3.8. viidatud kriteeriume arvestades põhjendatud.

3.10.3. KarS § 422 sanktsioone karmistanud seaduse eelnõu seletuskirjas juhitakse tähelepanu asjaolule, et joobes sõidukijuhtimine on süütegudest üks levinumaid ja samas ohtlikumaid, mis võib puudutada meist igaühte.¹⁰ Teo ebaõiguse hindamisel tuleb esmalt arvesse võtta, et mootorsõiduki käitamisega liikluses kaasneb juba iseenesest alati märkimisväärne risk nii sõidukis viibijate kui kaasliiklejate elule ja tervisele. Juhi joove võimendab seda riski oluliselt. Kuigi inimene ei pruugi seda ise tajuda, mõjutab juba 0,2 mg/g alkoholi veres sõidukijuhi sõiduvõtteid: tekib liigne enesekindlus (petlik tunne, et meeled on teravnenud), vaateväli aheneb tunnelnägemiseks, väheneb reaktsioonikiirus, vähenevad koordinatsioonivõime ja hindamisvõime, halveneb kiiruse, aja ning vahemaade taju ja hindamise võime, väheneb keskendumisvõime ning suureneb väsimus. Ainuüksi 0,5-promillise joobega rooli minnes kasvab autojuhil liiklusõnnetusse sattumise tõenäosus kaine juhiga võrreldes 3 korda ning fataalsesse liiklusõnnetusse sattumise tõenäosus juba 5 korda.¹¹

3.10.4. Eelnev tähendab seda, et joobes juht, omamata küll tahtlust raske tagajärjega liiklusõnnetust põhjustada, näitab rooli istudes üles sügavat hoolimatust nii oma enda, kaasreisijate kui (paljude) kaasliiklejate elu, vara ja tervise suhtes. Liikluses osalevate inimeste osakaal on äärmiselt kõrge. Võib isegi öelda, et tänapäeval on pea võimatu ette kujutada elu ilma liikluses osalemata. Liiklusega kaasneb teatud risk, mida ühiskond on liiklemisest saadavate hüvede nimel nõus aktsepteerima. Teisalt toimib liiklus üksnes läbi vastastikuse usalduspõhimõtte. Liiklus ei saaks toimida, kui seal osalejad peaksid pidevalt arvestama, et kaasjuhid võivad olla joobes või liiklusnõudeid rängalt rikkuda. Seega on liiklusohutus, mis on küll taandatud elu, tervise ja vara kaitsele, täiendavat kaitset väärt. Sisuliselt ongi seadusandja KarS § 422 puhul pidanud liiklusega seotud hoolsuskohustuse rikkumise iseloomu piisavalt eriliseks ja etteheidetavaks, et see õigustab rangemaid sanktsiooniraame võrreldes KarS § 117 ja §-ga 119, mille alla subsumeeritaks näiteks õnnetusjuhtumiga surma või raske tervisekahjustuse põhjustamine, kui teo toimepanija rikkus mõnd muud hoolsuskohustust.

3.10.5. Üks oluline faktor sanktsioonide vaheteos KarS § 422 lg 2 p 1 ja § 117 karistumäärade võrdluses seisneb ka retsidiivsuse aspektis. Nimelt täheldati joobes juhtide karistuste karmistamise eelnõu seletuskirjas, et senised karistused polnud uute süütegude ärahoidmisel efektiivsed ning hoolimata ka korduvatest kriminaalkaristustest on juhid jätkanud uute rikkumiste toimepanemist. See näitab, et karistuse suurus ei omanud süütegijate suhtes preventiivset toimet. Lahendusena nähti jõulisemat karistuspoliitikat, millega karmistati KarS § 422 sanktsioone ning võimaldati mõista teo toimepanijale pikem karistus. Justiitsminister leiab, et joobes juhtimise probleemiga tegelemiseks peab õiguskorra kaitsmise huvisid silmas pidades olema sanktsioon heidutav (üldpreventiivne kaalutus). Samuti võib teatud juhtudel olla pikem vanglakaristus ainus meede, mis tõsikindlalt välistab uue liiklussüüte toimepanemise (vähemasti vangistuse ajal).

3.10.6. Kuigi on võimalik konstrueerida ka kaasusi, kus § 117 järgi kvalifitseeritakse surmaga lõppenud õnnetus, mille põhjustas samuti joobes isik (vt ringkonnakohtu otsuses esitatud purjus arsti või kraanajuhi näited), ei ole aga nende süütegude toimepanijate puhul täheldatud märgatavat retsidiivsust või ühiskondlikku probleemi. Võib välja tuua sellegi, et 2017-2019 aastatel registreeriti kokku KarS § 117 ja § 119 järgi kvalifitseeritavaid kuritegusid vastavalt 62, 56 ja 80 korda. Seevastu KarS § 422 järgi kvalifitseeritavaid tegusid 54, 68 ja 50 korda.¹² Sellest võib järeldada, et liiklusrikkumistega põhjustatud surma või raske tervisekahjustuse osakaal on võrreldav kõikide teiste valdkondade õnnetusjuhtumitega kokku. See on justiitsministri arvates toetavaks argumendiks selle

¹⁰ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) 328 SE, kättesaadav veebis:

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72>

¹¹ <https://kainejuht.mnt.ee/omasid-ei-lastatais-peaga-rooli>

¹² Kuritegevus Eestis 2019. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/>

kohta, et KarS § 117 alla subsumeeritavaid süütegusid tuleb üldjuhul käsitada eeskätt kui nn tõelisi õnnetusi, mitte ühiskondliku probleemina, mis väärib eraldiseisvat käsitlemist ning kõrgemat sanktsiooniraami. Selliste õnnetuste kordumise risk on erinevalt joobes juhtimisega seotud süütegudest väga väike, samuti vähemasti üldjuhul ei avata sellise käitumisega kõrgendatud ohtu määratlemata isikute ringile. Need asjaolud põhjendavad ka KarS § 117 lg 1 ja KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioonimäärade erisust.

3.11. Kokkuvõtvalt leiab Justiitsminister, et KarS § 422 lg 2 sätestamine eraldi kuriteokosseisuna ning raskemate sanktsioonimääradega kui näiteks võrreldavad KarS § 117 ja § 119, on õigustatud. Tegemist ei ole Euroopas ainulaadse õigusliku regulatsiooniga, vaid ka näiteks Läti¹³, Leedu¹⁴ ja Prantsusmaa¹⁵ karistusseadustikud sätestavad joobes juhi poolt surma põhjustamise korral kõrgema sanktsiooni võrreldes tavalise surma ettevaatamatu põhjustamisega. Seadusandja on joobes juhi poolt raske tervisekahjustuse või surma põhjustamise sanktsioneerinud põhiseaduslikes piirides. Sätestatud sanktsiooniraam on piisavalt avar, et võimaldada arvesse võtta isiku süü suurust, preventiivseid kaalutlusi ning õiguskorra kaitsmise huvisid. Eeltoodud põhjustel on KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsioon põhiseadusega kooskõlas ning Tartu Ringkonnakohtu taotlus tuleks jätta rahuldamata.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Raivo Aeg
minister

¹³ <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-law>, § 262, 123

¹⁴ Vt inglise keeles https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf, § 281, § 132.

¹⁵ https://www.legislationline.org/download/id/8546/file/France_CC_am012020_fr.pdf, art 221-6, art 221-6-1.